

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів/годин	5 /150	
Курс	2	
Семестр	3	4
Кількість змістових модулів з розподілом:	3	2
Обсяг кредитів	3	2
Обсяг годин, в тому числі:	90	60
Аудиторні	42	28
Модульний контроль	6	4
Семестровий контроль	-	-
Підготовка і складання підсумкового контролю	15	15
Самостійна робота	27	13
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: розкрити закономірності функціонування проявів психіки людини, специфіку психічного розвитку та становлення особистості в онтогенезі, сприяти на цій основі формуванню загальної психологічної культури та компетентності студентів, їх готовності до педагогічної діяльності.

Завдання:

- аналіз предмету вивчення психології як науки, історії її становлення та сучасної системи психологічних знань;
- пізнання основних питань загальної психології: предмету, стану, структури, завдань і методів сучасної психології;
- вивчення понять психіки і свідомості, їх структур;
- розкриття типових психічних процесів і станів, їх змісту та функціонування;
- формування уявлень про психічні процеси як важливі компоненти людської діяльності, про вікові етапи розвитку людини, про типи темпераментів, особливості поняття «характер», а також про емоційно-вольові якості особистості, їх прояв у діяльності та спілкуванні;
- вивчення психологічної сутності понять особистості та діяльності;
- усвідомлення місця вікової в системі психологічної науки;
- аналіз закономірностей психічного розвитку та становлення особистості;
- вивчення детермінант і показників психічного розвитку індивіда;
- розкриття типових психологічних особливостей представників різних періодів онтогенезу;
- формування у студентів прикладних умінь стосовно застосування знань з загальної та вікової психології в практиці педагогічної діяльності.

Дисципліна «Психологія» забезпечує оволодіння студентами спеціальними та предметними компетентностями:

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
Спеціальні компетентності		
СК 1	Здатність враховувати в освітньому процесі вікові особливості учнів.	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4: 12 - 16 Модуль 5: 17-19
СК 2	Здатність до використання предметних знань в освітньому процесі.	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4: 12 - 16

		Модуль 5: 17-19
СК 7	Здатність до спілкування з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою педагогічного супроводу.	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4: 12 - 16 Модуль 5: 17-19
СК 8	Здатність до забезпечення сприятливих умов в освітньому середовищі для кожного учня відповідно до його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4: 12 - 16 Модуль 5: 17-19
СК10	Здатність до організації процесу навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти.	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4: 12 - 16 Модуль 5: 17-19
СК15	Здатність до попередження булінгу та протидії різним проявам насильства.	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 4: 12 - 16 Модуль 5: 17-19
Предметні компетентності		
	Наявність знань про основні категорії та методи психології як науки;	Модуль 1: 1- 2
	Розуміння змісту і механізмів роботи інтелектуальної, афективної та вольової сфер особистості;	Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11
	Усвідомлення специфіки розвитку та проявів психічних властивостей людини;	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 9-12
	Усвідомлення етапів вікової періодизації психічного розвитку та критерії їх здійснення;	Модуль 4: 12 - 16 Модуль 5: 17-19
	Здатність аналізувати вікові особливості розвитку особистості на різних вікових етапах;	Модуль 4: 12 - 16 Модуль 5: 17-19
	Уміння спостерігати, аналізувати, узагальнювати та	Модуль 1: 1-4

	систематизувати психологічні факти, об'єктивно оцінювати поведінку та соціальні дії суб'єктів;	
	Уміння вирішувати психологічні задачі при конструктивному та деструктивному спілкуванні з дітьми різної вікової категорії розробляти і реалізувати програми формування особистості;	Модуль 4:12 - 16 Модуль 5: 17-19
	Вміння аналізувати психічний аспект розвитку індивіда в онтогенезі;	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4:12 - 16 Модуль 5: 17-19
	Вміння враховувати особливості природженої організації нервової системи в практичній діяльності та у спілкуванні з іншими;	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4:12 - 16 Модуль 5: 17-19
	Обізнаність із новітніми науково обґрунтованими відомостями з психології, для створення освітньо-розвивального середовища, що сприяє цілісному індивідуально-особистісному становленню школярів;	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4:12 - 16 Модуль 5: 17-19
	Уміння підбирати засоби впливу на особистість в залежності від вікових та індивідуальних особливостей;	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4:12 - 16 Модуль 5: 17-19
	Здатність до продуктивної професійної діяльності на основі розвиненої педагогічної рефлексії відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій та вимог педагогічної етики.	Модуль 1: 1-4 Модуль 2: 5-7 Модуль 3: 8-11 Модуль 4:12 - 16 Модуль 5: 17-19

3. Результати навчання за дисципліною.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

РН 4

Враховувати вікові особливості учнів в освітньому процесі для забезпечення його ефективності.

РН5

Забезпечувати досягнення результатів навчання, визначених Державними стандартами освіти та типовими освітніми програмами.

РН9

Використовувати ефективні форми, засоби і стратегії комунікації з батьками, колегами, іншими фахівцями.

РН15

Застосовувати основні стратегії поведінки щодо попередження булінгу та протидії різним проявам насильства.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Розподіл годин між видами робіт					
	Усього	Аудиторна:				
		Лек.	Сем.	Прак	П.п.к.	Сам.р
Змістовий модуль 1. Загальні питання психології. Особистість та діяльність.						
1. Предмет психології, її завдання і методи.	6	2			2	2
2. Розвиток психіки та свідомості.	7	2	2		1	2
3. Особистість.	9	2	2	2	1	2
4. Діяльність.	6	2			1	3
Модульний контроль	2					
Разом за змістовим модулем 1	30	8	4	2	5	9
Змістовий модуль 2 Індивідуально-психологічні властивості особистості						
5. Темперамент.	9	2		2	2	3
6. Характер.	10	2	2	2	1	3
7. Здібності	9	2	2		2	3
Модульний контроль	2					
Разом за змістовим модулем 2	30	6	4	4	5	9
Змістовий модуль 3. Психічні процеси.						
8. Відчуття і сприймання.	7	2			2	3
9. Увага і пам'ять.	7	2	2		1	2
10. Мислення та уява.	7	2		2	1	2
11. Емоційно-вольова сфера особистості. Психічні стани під час війни.	7	2		2	1	2
Модульний контроль	2					
Разом за змістовим модулем 3	30	8	2	4	5	9
Разом за 3 семестр	90	22	10	10	15	27
Змістовий модуль 4. Вікова психологія. Психологія дошкільного дитинства.						
12. Загальні питання вікової психології.	5	2			1	2
13. Вікова періодизація психічного розвитку людини.	6	2		2	1	1
14. Психічний розвиток новонародженого та немовляти.	4	2			1	1
15. Психологічні особливості дітей раннього віку	6	2	2		1	1
16. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.	7	2	2		2	1
Модульний контроль	2					
Разом за змістовим модулем 4	30	10	4	2	6	6

Змістовий модуль 5. Психологія дітей шкільного віку.						
17. Психологічні особливості молодшого школяра	9	2	2		3	2
18. Психологічні особливості підлітка.	10	2		2	3	3
19. Психологічні особливості юнака.	9	2	2		3	2
Модульний контроль	2					
Разом за змістовим модулем 5	30	6	4	2	9	7
Разом за семестр	60	16	8	4	15	13
Усього годин	180	38	18	14	30	40

* З урахуванням модульних контрольних робіт (10 годин)

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні питання психології. Особистість та діяльність.

Тема 1. Предмет психології, її завдання і методи. (2год).

Психологія як наука та навчальна дисципліна. Огляд історії виникнення та становлення психології. Предмет та завдання психології на сучасному етапі розвитку суспільства. Поняття про побутову та наукову психологію. Сучасна система психологічних знань. Поняття про психіку, її функції та структура.

Поняття про психологічне дослідження. Основні методи психології: спостереження і експеримент. Спостереження: методика проведення, вимоги, недоліки. Види експерименту. Додаткові методи психології: інтерв'ю, бесіда, анкетування, метод тестів, аналіз продуктів діяльності.

Основні поняття теми: психологія, психіка, відображувальна діяльність, психічні процеси, психічні стани, психічні властивості, загальна психологія, вікова психологія, педагогічна психологія, сімейна психологія, психологія праці, спорту, мистецтва, історія психології, інженерна, військова, юридична, медична психологія, психодіагностика, психоконсультування, психокорекція, психотерапія, метод, експеримент, спостереження, анкета, тест, інтерв'ю, аналіз продуктів діяльності, соціометрія, інтроспекція.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 2, 8.

Тема 2. Розвиток психіки та свідомості. (2год).

Загальне поняття про психіку. Поява і розвиток форм психічного відображення у тварин.

Виникнення і психологічна характеристика свідомості людини. Свідомість як вищий рівень розвитку психіки. Зміст ідеалістичного та матеріалістичного тлумачення поняття «свідомість».

Пізнавальна, регулятивна, рефлексивна, прогностична, комунікативна, креативна функції свідомості. Структура свідомості, її релятивний характер. Зміст та вияви компонентів свідомості – знань, цілеспрямованості діяльності, ставлень, самосвідомості. Рівні вияву психіки людини. Диференціація свідомих та неусвідомлюваних аспектів психіки людини. Філогенетичні та онтогенетичні фактори формування свідомості.

Основні поняття теми: подразливість, чуттєвість, тропізм, інстинкт, інтелектуальна поведінка, свідома діяльність, свідомість, самосвідомість, рівні вияву психіки людини – несвідоме, підсвідоме, свідоме, надсвідоме, структурні компоненти свідомості – знання, ставлення, цілеспрямованість діяльності і самосвідомість.

Семинар 1. Розвиток психіки та свідомості.

Основна література: 3, 4. *Додаткова література:* 2, 7, 14.

Тема 3. Особистість. (2год).

Поняття про особистість у психології. Індивід. Особистість. Індивідуальність. Прояв індивідуальності в темпераменті, характері, здібностях, якостях пізнавальних процесів, стилі діяльності. Проблема співвідношення біологічного та соціального в

структурі особистості. Структура особистості та її психологічні характеристики. Образ «Я» – центральний компонент самосвідомості. Рефлексія як механізм самоусвідомлення та самоаналізу.

Активність особистості та її джерела. Спрямованість як стержнева характеристика особистості. Форми спрямованості особистості: інтереси, переконання, схильності, світогляд, установки, потяги, мотиви. Класифікація мотивів по Маслоу. Самосвідомість особистості, її самооцінка та рівень домагань.

Основні поняття теми: індивід, особистість, індивідуальність, спрямованість, активність, потреба, мотив, інтерес, переконання, ідеал, світогляд, суперечності, біологічний і соціальний фактори, самосвідомість, адекватна та неадекватна самооцінка, завищена та занижена самооцінка, конфліктна та гармонійна самооцінка, рівень домагань, рефлексія.

Семинар 2. Особистість. (2год).

Практичне заняття 1. Особистість. (2год).

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 5, 6.

Тема 4. Діяльність. (2год).

Поняття про активність, діяльність та поведінку. Основні характеристики і структура активності та діяльності. Структура діяльності – мотиви, цілі, дії, засоби діяльності. Мотиви – близькі, далекі; особистісні, суспільні. Цілі – близькі, далекі; особистісні, суспільні. Дії – зовнішні, предметні, внутрішні, розумові. Засоби діяльності – вміння, навички.

Єдність свідомості і діяльності, їх психологічна характеристика. Професійна діяльність.

Основні поняття теми: активність, поведінка, діяльність, мотив, мета, уміння, навичка, звичка, вправа, перенесення навички, інтерференція, гра, навчання, праця.

Основна література: 3, 4. *Додаткова література:* 6, 14.

Змістовий модуль 2 Індивідуально-психологічні властивості особистості.

Тема 5. Темперамент. (2год).

Поняття про темперамент. Теорії темпераменту. Фізіологічні основи темпераменту. Типи вищої нервової діяльності та темперамент. Типи темпераменту, їх психологічна характеристика. Позитивні та негативні якості кожного типу темпераменту. Темперамент і проблеми виховання.

Відсутність «чистих» видів темпераментів, їх поєднання, що є характерним для більшості людей. Вплив темпераменту на діяльність людини.

Основні поняття теми: темперамент, тип вищої нервової діяльності, сила нервових процесів, рухливість нервових процесів, зрівноваженість нервових процесів, екстраверсія, інтроверсія, сенситивність, реактивність, пластичність, ригідність, резистентність. холерик, флегматик, меланхолік, сангвінік.

Практичне заняття 2. Темперамент. (2год).

Основна література: 1, 2, 3, 4. *Додаткова література:* 4, 5, 11, 12, 17, 22.

Тема 6. Характер. (2год).

Поняття про характер як психічну властивість особистості. Огляд історії розвитку характерологічних вчень. Фізіологічні основи формування та вияву характеру. Місце характеру в загальній структурі особистості, його зв'язок з темпераментом. Структура рис характеру. Проблема співвідношення індивідуального та типового у характері. Механізми формування характеру в онтогенезі.

Акцентуації характеру як загострення його окремих рис та їх класифікація (К.Леонгард, О.Личко). Вплив середовища і виховання на формування характеру. Значення характеру в діяльності та поведінці людини.

Основні поняття теми: характер, структура характеру, типи характеру, акцентуація, риси характеру, спрямованість характеру, ставлення до праці, ставлення до себе, ставлення до інших, ставлення до природи, речей; гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астеноневротичний, сенситивний, тривожно-педантичний, інтровертований, збудливий, демонстративний, нестійкий тип характеру.

Семінар 3. Характер. (2год).

Практичне заняття 3. Характер. (2год).

Основна література: 1, 3, 5. *Додаткова література:* 4, 11,19, 20, 22.

Тема 7. Здібності. (2год).

Поняття про здібності. Задатки як біологічні передумови розвитку здібностей. Різниця між здібностями та знаннями, уміннями і навичками.

Структура здібностей. Різновиди здібностей. Здібність і продуктивність діяльності. Задатки, обдарованість, талант, геніальність. Розвиток особистості.

Індивідуальні відмінності в здібностях людей. Поняття про інтелект. Роль мислення в інтелектуальній діяльності людини. Індивідуальні якості інтелекту.

Основні поняття теми: здібності, структура здібностей, загальні здібності, спеціальні здібності, задатки, обдарованість, талант, геніальність.

Семінар 4. Здібності. (2год).

Основна література: 2, 3. *Додаткова література:* 2, 6, 9.

Змістовий модуль 3. Психічні процеси.

Тема 8. Відчуття і сприймання. (2год).

Відчуття як чуттєве відображення окремих властивостей предметів. Робота аналізаторів –

фізіологічна основа відчуттів. Основні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація. Класифікація відчуттів та їх характеристика. Закономірності відчуттів.

Поняття про сприймання. Взаємозв'язок відчуттів і сприймання. Сприймання як цілісне відображення. Фізіологічні механізми сприймання. Види сприймання. Властивості сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість, вибірковість, апперцепція.

Основні поняття теми: чуттєве пізнання, відчуття, аналізатор, екстерорецептори, інтерорецептори, пропріорецептори, контактні відчуття, дистантні відчуття, якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація, чутливість, поріг чутливості, поріг розрізнення, адаптація, адекватний подразник,

сенсibilізація, синестезія, взаємодія, сприймання, сприймання простору, руху і часу, ілюзія, предметність, цілісність, структурність, осмисленість, константність, вибірковість сприймання, спостережливність.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 2, 8.

Тема 9. Увага і пам'ять. (2год).

Увага як психічний феномен. Значення уваги в житті людини. Фізіологічні механізми уваги. Класифікація видів уваги за особливістю об'єктів уваги: зовнішня та внутрішня увага; за характером цільового спрямування та за рівнем вольових зусиль: мимовільна, довільна, післядовільна. Фактори, що зумовлюють мимовільну увагу.

Умови підтримання довільної уваги. Основні властивості уваги: обсяг, стійкість, розподіл, переключення. Недоліки уваги.

Поняття про пам'ять. Значення пам'яті в психічній діяльності людини.. Уявлення пам'яті. Основні процеси пам'яті. Класифікація пам'яті за змістом, тривалістю збереження матеріалу, за метою. Індивідуальні особливості пам'яті.

Основні поняття теми: увага, уважність, мимовільна увага, довільна увага, післядовільна увага, зовнішня увага, внутрішня увага, обсяг, стійкість, коливання, розподіл, переключення, концентрація уваги, неуважність, пам'ять, асоціація, запам'ятовування, збереження, відтворення, впізнавання, пригадування, спогади, ремінісценція, образна пам'ять, словесно-логічна пам'ять, емоційна пам'ять, рухова пам'ять, оперативна пам'ять, короткочасна пам'ять, довготривала пам'ять, мимовільна пам'ять, довільна пам'ять, амнезія, мнемотехніка, мнемічні якості.

Семинар 5. Увага та пам'ять. (2год).

Основна література: 3, 4,. *Додаткова література:* 1, 2, 7, 8, 14.

Тема 10. Мислення і уява.

Поняття про мислення. Опосередкований та узагальнений характер мислительної діяльності людини. Фізіологічні основи мислення. Види, форми, операції мислення. Якості мислительних процесів. Зв'язок мислення з психічними процесами. Розвиток мислення у дітей.

Зв'язок мислення та мови. Поняття про мову і мовлення. Елементи мови. Функції і види мовлення. Якості мовлення.

Уява як процес перетворення уявлень. Роль уяви в житті людини. Фізіологічні основи процесів уяви. Види уяви. Механізми уяви. Розвиток творчої уяви у дітей за допомогою мистецтва.

Основні поняття теми: мислення, аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація, систематизація, поняття, судження, умовивід, наочно-дійове мислення, наочно-образне, абстрактне мислення, теоретичне і практичне мислення, продуктивне і репродуктивне мислення, інтуїтивне і дискурсивне мислення, якості мислення, уява, , довільна уява, мимовільна уява, марення, репродуктивна уява, творча уява, мрія, аглютинація, акцентування, гіперболізація, літота, схематизація, типізація.

Практичне заняття 4. Мислення і уява. (2год).

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 12, 14.

Тема 11. Емоційно-вольова сфера особистості.

Поняття про емоції та почуття. Значення емоцій та почуттів в житті людини. Функції почуттів. Фізіологічні основи емоцій та почуттів. Форми переживання почуттів. Види почуттів.

Поняття про волю. Вольова регуляція поведінки людини. Функції волі: спонукальна, гальмівна. Фізіологічні основи волі. Структура вольових дій. Вольові якості особистості.

Основні поняття теми: почуття, емоції, стеничні емоції, астеничні емоції, настрій, афект, пристрасть, стрес, моральні почуття, інтелектуальні почуття, естетичні почуття, воля, мимовільна дія, довільна дія, вольове зусилля, зовнішні перешкоди, внутрішні перешкоди, сила волі, цілеспрямованість, рішучість, імпульсивність, наполегливість, впертість, організованість, дисциплінованість, сміливість, витримка, самостійність.

Практичне заняття 5. Емоційно-вольова сфера особистості.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 7, 12, 14.

Змістовий модуль 4. Вікова психологія.

Тема 12. Загальні питання вікової психології. (2 год).

Предмет вікової психології. Поняття про психічний розвиток людини та його особливості. Взаємозв'язок психічного розвитку індивіда та формування його особистості. Вікові й індивідуальні особливості психічного розвитку, їх співвідношення. Поняття про сенситивні періоди розвитку психіки. Фактори та умови психічного розвитку особистості..

Основні поняття теми: вік, календарний вік, психологічний вік, психічний розвиток, новоутворення, вікові особливості, індивідуальні особливості, сенситивні періоди, акселерація, вікова криза, вікова періодизація, «соціальна ситуація розвитку», «провідна діяльність», «криза розвитку», «психологічні новоутворення», «криза розвитку», сенситивні періоди психічного розвитку, психологічний, біологічний, соціальний вік.

Основна література: 2, 4, 5. *Додаткова література:* 2, 5, 9, 18.

Тема 13. Вікова періодизація психічного розвитку людини.

Проблема вікової періодизації у сучасній психології. Поняття віку: абсолютний (паспортний, календарний або хронологічний), умовний (психологічний, біологічний, соціальний) вік.

Критерії вікової періодизації (Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, Д. Б. Ельконін). Механізм психічного розвитку та його складові: «соціальна ситуація розвитку», «провідна діяльність», «криза розвитку» та «психологічні новоутворення». Сензитивні періоди психічного розвитку людини. Поняття «соціальна ситуація розвитку» та її особливості у різні вікові періоди. Категорія «провідна діяльність» та її види. Поняття «криза розвитку» та особливості її перебігу у різні вікові періоди. Поняття «психічне новоутворення» як критерій психічного розвитку.

Основні поняття теми: Вікова періодизація, «соціальна ситуація розвитку», «провідна діяльність», «криза розвитку», «психологічні новоутворення», «криза

розвитку», сензитивні періоди психічного розвитку, психологічний, біологічний, соціальний вік.

Практична заняття 6 . Вікова періодизація психічного розвитку людини. (2 год).

Основна література: 2, 4, 5. *Додаткова література:* 2, 5, 9, 18.

Тема 14. Психічний розвиток новонародженого та немовляти.

Новонародженість: вроджені особливості та тенденції розвитку. Безумовні рефлекси та їх значення для розвитку дитини. Особливості розвитку органів чуттів. Значення тренування органів чуття. Розвиток емоційної сфери. Комплекс пожвавлення. Період немовляти. Роль спілкування з дорослими в розвитку дитини. Формування передумов розвитку мови. Розвиток рухів та дій. Розвиток орієнтування в оточуючому світі. Криза одного року.

Основні поняття теми: комплекс пожвавлення, криза 1 року, безумовні рефлекси, гуління, лепетання, дитяча шпитальність.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 1, 10.

Тема 15. Психологічні особливості дітей раннього віку.

Ранній вік як етап онтогенезу людини. Фізичні надбання дитини раннього віку та їх вплив на розвиток психіки. Особливості взаємодії з дорослими та однолітками. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна в ранньому віці. Розвиток сприймання і утворення уявлень про властивості предметів. Розвиток мислення та мови. Розвиток пам'яті та уяви.

Основні поняття теми: предметний фетишизм, предметно-маніпулятивна діяльність, гордість за досягнення, образ «Я», самосприймання, криза 3-ох років негативізм, впертість, протест-бунт, норовливість, свавілля, знецінювання, ревності, деспотизм, наочно-дійове мислення.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 3, 10.

Семинар 6. Психологічні особливості дітей раннього віку.

Тема 16. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.

Соціальна ситуація розвитку Гра як провідна діяльність дошкільного віку. Структура гри. Новоутворення дошкільного віку. Пізнавальний розвиток дошкільника. Психологічна готовність дитини до школи.

Основні поняття теми: ситуативне мовлення, контекстне мовлення, пояснювальне мовлення, егоцентричне мовлення, децентрація мислення, підкорення мотивів, довільна поведінка, внутрішні етичні інстанції, психологічна готовність дитини до школи: мотиваційний, інтелектуальний, емоційно-вольовий та особистісний компоненти.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 1, 10.

Семинар 7. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.

Змістовий модуль 6. Психологія дітей шкільного віку.

Тема 17. Психологічні особливості молодшого школяра.

Проблема зміни місця дитини в системі суспільних відносин. Особливості взаємодії з батьками та вчителем. Розвиток взаємодії з однолітками. Навчальна

діяльність як провідна в молодшому шкільному віці. Специфіка навчальної діяльності, її структура. Новоутворення молодшого шкільного віку.

Основні поняття теми: навчальна діяльність, мета, мотив, навчальна задача, навчальні дії, контроль, оцінка, рефлексія, внутрішній план дії, довільність психічних процесів.

Семинар 8. Психологія молодшого школяра

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 3, 13.

Тема 18. Психологічні особливості підлітка.

Специфіка підліткового віку в онтогенезі людини. Особливості фізичного та фізіологічного розвитку підлітка та їх вплив на розвиток психіки. Особливості взаємодії підлітків з батьками. Спілкування з вчителями в школі. Спілкування з ровесниками як потреба і значима діяльність. Формування та прояви почуття дорослості.

Основні поняття теми: статеве дозрівання, акселерація, почуття дорослості, конформізм, підліткова референтна група, емансипація, кодекс товарищескості.

Практичне заняття 7. Психологічні особливості підлітка.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 1, 13.

Тема 19. Психологічні особливості юнака.

Соціальна ситуація розвитку у старшому шкільному віці. Особливості спілкування старшокласників з батьками. Спілкування з ровесниками. Навчальна діяльність старшокласників. Розуміння необхідності навчання. Значення нерегламентованих умов набуття знань. Усвідомлення юнаком незворотності часу. Відкриття юнаком свого неповторного внутрішнього світу, індивідуальності своєї особистості. Формування цілісного уявлення юнака про себе.

Основні поняття теми: навчально-професійна діяльність, індивідуальний стиль діяльності, інтимно-особистісне спілкування, внутрішнє «Я», орієнтація на майбутнє, самовиховання, самовизначення, емпатія, юнацький максималізм.

Семинар 9. Психологічні особливості юнацького віку.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 1, 3, 13.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4		Модуль 5	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	4	4	3	3	4	4	5	5	3	3
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	1	1	2	2	2	2
Відвідування практичних занять	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	1	10	2	20	2	20
Робота на практичному занятті	10	10	10	2	20	2	20	1	10	1	10
Виконання завдання для самостійної роботи	5	4	20	3	15	4	20	5	25	3	15
Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом	-	-	82	-	87	-	82	-	88	-	76
Максимальна кількість балів: 405											
Розрахунок коефіцієнта: 6,75											

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Змістовий модуль 1. Загальні питання психології. Особистість та діяльність.

Тема 1. Предмет психології, її завдання і методи.

1. Схематично зобразіть дерево психологічних знань, використовуючи наступні структурні компоненти: корені – джерела психологічних знань, стовбур – основоположна психологічна наука, гілки – галузі психології.

2. Заповніть таблицю класифікації методів психологічного дослідження:

Метод	Сутність методу	Умови застосування	Переваги методу	Недоліки методу
-------	-----------------	--------------------	-----------------	-----------------

Тема 2. Розвиток психіки та свідомості.

1. Порівняти психіку людини і тварини.
2. Дайте стисле визначення змісту кожного з захисних механізмів психіки людини.

Тема 3. Особистість.

1. Вкажіть, які з наведених нижче рис людини характеризують її як індивіда, а які як особистість: *Охайність, повільність, гарна моторна координація, сила волі, лень, велика збудливість, рішучість, сила нервової системи, впертість, низька адаптація до темряви, пластичність.* Обґрунтуйте відповідь.

2. Дослідіть самооцінку (методика С.Будассі) та рівень домагань (моторна проба Шварцландера). Вкажіть, чи є між ними зв'язок.

Тема 4. Діяльність.

1. Вкажіть, що є джерелом активності і яку роль відіграють мотиви в діяльності людини.
2. Розкрийте поняття «звичка», її види і значення у формуванні особистості.

Змістовий модуль 2 Індивідуально-психологічні властивості особистості.

Тема 5. Темперамент.

1. Розкрийте зв'язок темпераменту і нервової системи.
2. Виберіть і заповніть таблицю, які з перерахованих особливостей характеризують тип

темпераменту сангвініка, меланхоліка, холерика, флегматика: енергійність, тривала працездатність, підвищена активність, гарячковість, терпіння, стриманість, повільність рухів та мови, дуже швидка зміна почуттів та настрою, виразність міміки та пантоміміки, гіперсензитивність, збуджений стан, швидке пристосування до нових обставин, пригніченість та розгубленість при невдачах, поверхневність у сприйнятті людей та явищ, самоконтроль, тривожність.

1 Холерик	3 Меланхолік
2 Сангвінік	4 Флегматик

Тема 6. Характер.

1. Проаналізуйте зв'язок темпераменту і характеру.
2. Дослідіть типи акцентуацій характеру за допомогою тесту Л. Лічко.

Тема 7. Здібності.

1. За методикою «КОЗ» дослідіть особливості власних комунікативних і організаторських здібностей. 2. Опишіть результати Вашого дослідження.

Змістовий модуль 3. Психічні процеси.

Тема 8. Відчуття та сприймання.

1. Дослідіть особливості провідної репрезентативну систему за допомогою опитувальника.

Тема 9. Увага та пам'ять.

1. Напишіть пам'ятку для учнів на тему: «Як удосконалити свою пам'ять».

Тема 10. Мислення і увага.

1. Розкрийте поняття інтелекту, його види. Дослідіть особливості множинного інтелекту.

Тема 11. Емоціно-вольва сфера особистості. Психічні стани під час війни.

1. Пройдіть сертифікаційний курс на платформі Prometheus: «Психологія стресу та способи боротьби з ним».

Змістовий модуль 4. Вікова психологія.

Тема 12. Загальні питання вікової психології.

1. У сім'ї Ладигіної-Котс від півтора до чотирьох років жив шимпанзе Іоні. Він мав у своєму розпорядженні різні іграшки, спав на ліжку, їв за столом разом з усією сім'єю. Психолог намагалася навчити Іоні користуватися предметами хатнього вжитку, хотіла, щоб він розумів слова. Чого набув за час перебування серед людей і завдяки навчання і вихованню Іоні? Чи вдалося підняти мавпу на вищий рівень психічного розвитку? Обґрунтуйте свою думку.

2. Серед деяких батьків поширена думка, що недоліки їхніх дітей: лінь, небажання вчитися, неслухняність, впертість – визначаються спадковістю. Чому ця теорія зараз так поширена серед батьків? Назвіть можливі причини.

Тема 13. Вікова періодизація психічного розвитку людини.

1. Поясніть думку Г.С. Костюка про те, що онтогенез людської психіки іде не по прямій, а «по спіралі».
2. Обґрунтуйте твердження: «внутрішні суперечності є рушійною силою психічного розвитку».

Тема 14. Психічний розвиток новонародженого та немовляти.

1. Охарактеризуйте перші форми спілкування дитини з дорослою людиною; що таке «дефіцит» спілкування» і «феномен госпіталізму / шпитальності» у немовлят і як він впливає на їх подальший психічний розвиток.

2. Проаналізуйте особливості кризи новонародженого.

Тема 15. Психологічні особливості дітей раннього віку.

1. Проаналізуйте особливості розвитку мовлення дітей раннього віку.

2. Заповніть таблицю «Характеристика психологічного віку».

Вік	Новоутворення	Соціальна ситуація розвитку	Провідна діяльність	Суперечності
Ранній вік (1-3 р.)				

Тема 16. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.

1. Вкажіть, у чому полягає психологічна готовність дитини до школи.

2. Розкрийте зв'язок рівня психологічної готовності дитини до школи з її навчальною успішністю.

Змістовий модуль 5. Психологія дітей шкільного віку.

Тема 17. Психологічні особливості молодшого школяра.

1. Охарактеризуйте загальну соціальну ситуацію розвитку дитини молодшого шкільного віку.

2. Прокоментуйте твердження Л.С. Виготського про те, що у молодшому шкільному віці відбуваються зміни у соціальному статусі дитини, вона, за словами вченого, «втрачає дитячу безпосередність».

Тема 18. Психологічні особливості підлітка.

1. Розкрийте психологічні особливості спілкування з ровесниками та дорослими в підлітковому віці.

2. Опишіть поняття психологічного феномену «зняття з п'ядесталу».

Тема 19. Психологічні особливості старшого школяра.

1. Виділіть основні психологічні чинники професійного самовизначення в ранній юності.

2. Вкажіть етапи та умови професійного самовизначення старшого школяра.

6.3. Загальні критерії оцінювання самостійної роботи студентів.

Самостійна робота студентів включає опрацювання даних питань та їх конспектування. Оцінювання за тему здійснюється за 5-бальною шкалою. При оцінюванні студента за тему враховується опрацювання ним усіх питань з даної теми. При визначенні кількості балів за тему викладач керується такими критеріями:

Оцінка	Критерії оцінювання
5	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких навчальний матеріал відтворюється в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Студент здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал. Практичне завдання виконане правильно, як з використанням типового алгоритму, так і за

	самостійно розробленим алгоритмом.
4	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюється значна частина навчального матеріалу. Студент виявляє знання і розуміння основних положень з навчальної дисципліни, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки. У відповідях допущені несуттєві помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене ставлення слухача до фактів.
3	Студент у цілому оволодів суттю питань з даної теми, намагається аналізувати факти й події, робити висновки, але дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні матеріалу. У практичних завданнях припущені несуттєві помилки.
2	Оцінюється завдання, що містить відповіді на рівні елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, фрагментів навчального матеріалу. Студент виявив неспроможність висвітлити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення.
1	Оцінюється завдання, що містять знання у формі окремих фактів, елементарних уявлень, що відтворюють незначну частину навчального матеріалу, володіють окремими видами умінь на рівні копіювання зразка, виконання певної навчальної дії.

6.4. Критерії оцінювання виконання практичних завдань та відповіді на семінарському занятті
Критерії оцінювання за 10 бальною шкалою

К-сть балів	Значення оцінки (характеристика відповіді)
10	Відмінний рівень виконання завдань/відповідь повна, вичерпна й достатньо обґрунтована з, можливими, незначними недоліками
9	Достатньо високий рівень виконання завдань/відповідь без суттєвих (грубих) помилок, але не містить повних обґрунтувань
8	В цілому достатній рівень виконання завдань/відповідь містить незначну кількість несуттєвих помилок
7	Посередній рівень виконання завдань/відповідь містить значну кількість недоліків та/або незначну кількість помилок
5-6	Мінімально допустимий рівень виконання завдань, містить недоліки та помилки/відповідь неповна, що характеризується-недостатньою обґрунтованістю, фрагментарністю, наявністю недоліків та помилок
3-4	Незадовільний рівень виконання завдань/відповіді, що виявляється у формальному запам'ятанні деяких понять і фактів, без належного їх розуміння, нездатності застосувати такі знання при вирішенні завдань
1-2	Незадовільний рівень виконання завдань/відповіді, що виявляється у неспроможності відтворити означення базових понять, положень, невмінні їх застосувати або виконання завданя/відповідь розпочата чи взагалі відсутня.

6.5. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульний контроль проводиться за навчальним матеріалом окремих модулів після завершення лекційних і семінарських занять в письмовій формі. Тривалість проведення письмового модульного контролю становить 2 академічні години.

Модульний контроль проводиться в письмовій формі і містить 25 різних за формою тестів. За кожну правильну відповідь на одне тестове завдання виставляється 1 бал, за неправильну відповідь – 0 балів. Максимальна кількість балів за виконання роботи – 25.

6.6. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Семестровий контроль з дисципліни проводиться відповідно до навчального плану у вигляді екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу. Контроль навчальної діяльності студентів здійснюється за допомогою рейтингової системи оцінювання за 100-бальною шкалою.

Зарахування залікових модулів здійснюється за результатами поточного і модульного контролю якості знань студента протягом навчального року, якщо він виконав всі види навчальної роботи, передбачені навчальною програмою, без порушення встановлених термінів, успішно пройшов модульний контроль і набрав кількість балів, яка відповідає позитивній підсумковій семестровій модульній оцінці. Результати підсумкового контролю (іспиту) оцінюються від 1 до 40 балів (включно). Підсумковий бал за екзамен складається з суми балів за виконання всіх завдань таким чином: завдання в питаннях від 1 до 30 – 1 бал; завдання в питаннях від 31 до 35 – 2 бали; максимальна кількість балів – 40 балів.

6.7. Орієнтований перелік питань для семестрового контролю.

1. Дайте характеристику видів експерименту, вкажіть його переваги та недоліки.
2. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку в підлітковому віці, вкажіть ефективні форми взаємодії педагога з підлітками.
3. Охарактеризуйте особливості спостереження як методу психологічного дослідження, його види, переваги та недоліки.
4. Проаналізуйте, чи справді підлітки є «жертвами» власних гормонів.
5. Дайте характеристику властивостей уваги. Вкажіть, яку роль вони відіграють у навчальному процесі.
6. Визначте фактори психічного розвитку та проаналізуйте роль біологічних, соціальних факторів та активності індивіда у психічному розвитку особистості.
7. Охарактеризуйте почуття та емоції: психологічний зміст і види, відмінності між почуттями та емоціями.
8. Проаналізуйте проблему вікової періодизації психічного розвитку особистості.
9. Дайте розгорнуту характеристику процесів пам'яті.
10. Охарактеризуйте поняття «вікові кризи розвитку» та розкрийте їх значення для розвитку особистості.
11. Охарактеризуйте види мислення та індивідуальні особливості розуму.

12. Розкрийте явище важковиховуваності підлітка як неприйняття чи опір виховному впливу дорослих.
13. Вкажіть особливості процесу забування та шляхи боротьби з ним.
14. Охарактеризуйте соціальну ситуація розвитку, провідну діяльність, та новоутворення дошкільного віку.
15. Охарактеризуйте вольові якості особистості, їх розвиток та формування в процесі діяльності.
16. Проаналізуйте анатоμο-фізіологічні особливості розвитку підлітка та їх вплив на психічний розвиток.
17. Дайте характеристику видів експерименту, вкажіть його переваги та недоліки.
18. Охарактеризуйте розвиток дошкільника в процесі гри як провідної діяльності.
19. Охарактеризуйте особливості спостереження як методу психологічного дослідження, його види, переваги та недоліки.
20. Розкрийте сутність поняття "провідна діяльність" та вкажіть її види та особливості на кожному віковому етапі.
21. Охарактеризуйте методи психологічного дослідження.
22. Проаналізуйте динаміку ігрової діяльності, її особливості та роль у психічному розвитку дитини.
23. Порівняйте два процеси чуттєвого пізнання - відчуття і сприймання: виявіть спільні та відмінні риси.
24. Охарактеризуйте особливості самовизначення як центрального новоутворення раннього юнацького віку.
25. Дайте психологічну характеристику холеричного типу темпераменту.
26. Охарактеризуйте почуття дорослості як центральне особистісне новоутворення підлітка.
27. Дайте психологічну характеристику флегматичного типу темпераменту.
28. Охарактеризуйте особливості кризи та спілкування з дорослими і однолітками в підлітковому віці .
29. Дайте психологічну характеристику сангвінічного типу темпераменту.
30. Розкрийте поняття психологічної готовності до шкільного навчання (фізична, інтелектуальна, соціально-психологічна, мотиваційно-вольова).
31. Дайте психологічну характеристику меланхолічного типу темпераменту.
32. Охарактеризуйте основні види діяльності людини (гра, навчання, праця) та їх розвиток в процесі навчальних занять.
33. Розкрийте поняття інтелекту та його видів.
34. Охарактеризуйте основні форми переживання емоційних станів: настрій, афект, стрес, фрустрація в процесі навчальної діяльності.
35. Обґрунтуйте взаємозв'язок темпераменту і характеру в структурі особистості.
36. Охарактеризуйте індивідуальні особливості пам'яті та їх розвиток в процесі навчання.
37. Охарактеризуйте зміст поняття „Я-концепція особистості”, визначте її роль в житті людини.
38. Дайте визначення поняття «відчуття», класифікуйте основні види відчуттів.
39. Розкрийте поняття самооцінки, її види та шляхи формування.
40. Охарактеризуйте особливості кризи одного року. Вкажіть особливості взаємодії та роль дорослого в вихованні дітей раннього віку.

41. Визначте і охарактеризуйте чинники, що впливають на формування характеру.
42. Охарактеризуйте психологічні особливості юнацького віку.
43. Розкрийте особливості класифікації мотивів в теорії А. Маслоу.
44. Охарактеризуйте соціальну ситуація розвитку, провідну діяльність, та новоутворення дошкільного віку.
45. Розкрийте структуру особистості в психоаналітичній теорії З.Фрейда.
46. Охарактеризуйте соціальну ситуація розвитку, провідну діяльність, та новоутворення молодшого шкільного віку.
47. Проаналізуйте співвідношення понять «індивід», «особистість», «індивідуальність».
48. Визначте фактори психічного розвитку та проаналізуйте роль біологічних і соціальних факторів у психічному розвитку особистості.
49. Обґрунтуйте використання мнемотехнік в процесі запам'ятовування та розвитку особистості.
50. Проаналізуйте розвиток самосвідомості дітей раннього віку та вкажіть особливості кризи 3-х років.
51. Охарактеризуйте процес забування та способи боротьби з ним.
52. Проаналізуйте поняття „зона найближчого розвитку” та „зона актуального розвитку” особистості.
53. Охарактеризуйте емоційно-вольову сферу особистості та її вплив на діяльність.
54. Вкажіть види здібностей, визначте рівні розвитку здібностей, дайте їх розгорнуту характеристику.
55. Охарактеризуйте види уваги, розкрийте їх роль в навчальній діяльності.
56. Розкрийте виховний вплив музичного мистецтва на формування особистості.
57. Охарактеризуйте види емоцій та почуттів, їх вплив на перебіг та продуктивність діяльності.
58. Розкрийте поняття структури особистості в транзактному аналізі Е.Берна.
59. Вкажіть і проаналізуйте фізіологічні основи темпераменту.
60. Охарактеризуйте поняття адаптації та початкової шкільної дезадаптації: причини, вияви та способи усунення в процесі педагогічної діяльності.

6.8. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками.
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок.
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок.
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь).
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання.
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни.

7. Навчально-методична карта дисципліни «Психологія»

Разом: 150 год, лекції –38 год, , семінарські заняття – 18 год, практичні заняття – 14 год, модульний контроль – 10год., підготовка і складання підсумкового контролю – 30 год., самостійна робота – 40 год.

Модулі	Змістовий модуль I				Змістовий модуль II			Змістовий модуль III				Змістовий модуль IV					Змістовий модуль V		
Назва модуля	Вступ до психології.				Індивідуально-психологічні властивості особистості			Пізнавальні процеси				Вікова психологія. Психологія дошкільного дитинства.					Психологія дітей шкільного віку		
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Теми лекцій	Предмет психології, її завдання і методи.	Розвиток психіки та свідомості.	Особистість.	Діяльність.	Темперамент.	Характер	Здібності	Відчуття і сприймання.	Увага і пам'ять.	Мислення та уява.	Емоційно-вольова сфера особистості	Загальні питання вікової психології.	Вікова періодизація психічного розвитку людини.	Психічний розвиток новонародженого та немовляти.	Психологічні особливості дітей раннього віку	Психічний розвиток дитини дошкільного віку.	Психологічні особливості молодшого школяра	Психологічні особливості підлітка	Психологічні особливості юнака
Теми семінарських занять		Розвиток психіки та свідомості.	Особистість.			Характер	Здібності		Увага і пам'ять.						Психологічні особливості дітей раннього віку	Психічний розвиток дитини дошкільного віку	Психологічні особливості молодшого школяра		Психологічні особливості юнака
Теми практичних занять			Особистість.		Темперамент.	Характер				Мислення та уява.	Емоційно-вольова сфера особистості		Вікова періодизація психічного					Психологічні особливості підлітка	
Самостійна робота	Табл. (5 балів)				Табл. (5 балів)			Табл. (5 балів)				Табл. (5 балів)					Табл. (5 балів)		
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1				Модульна контрольна робота 2			Модульна контрольна робота 3				Модульна контрольна робота 4					Модульна контрольна робота 5		
Підсумковий контроль	Екзамен																		

8. Рекомендовані джерела.

Основна (базова) література:

1. Загальна психологія: підручник. / О.В. Скрипченко Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2023. – 464 с.
2. Ільїна Н.М., Мисник С.О. Загальна психологія: теорія та практикум. Навчальний посібник. Суми: Університетська книга. 2023. – 352.
3. Москалець В. П. Загальна психологія: підручник. / В. П. Москалець. – К. Ліра–К: 2022. – 562 с.
4. Савчин М. В. Вікова психологія: навчальний посібник. / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2021. – 376 с.
5. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Каравела, 2021. – 400 с.

Додаткова література:

1. Бойчук І.І. Психологічні особливості творчості майбутніх учителів музики. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д. Київ: "Логос", 2008. – т.7, вип.16. С. 27-34.
2. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник / М. Й. Варій : Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. – 4- те вид., виправл. і доповн. – К. : Знання, 2014. – 1047 с.
3. Долинська Л. В. Вікова психологія: Хрестоматія: посібник / Л. В. Долинська, Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2019. – 488 с.
4. Драганчук В. М. Музична психологія і терапія: навч. посіб. для студ. спец. “Музичне мистецтво” [Електронний ресурс] / Вікторія Драганчук; передм. Л. Кияновської; Східноєвр. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. – 230 с.
5. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс. [текст] навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 388 с.
6. Євстігнеєва Н.І. Музичне мистецтво як засіб саморегуляції людини: історичний, філософський, музично-терапевтичний аспект. – Полтава: ПДПУ, 2004.- 30 с.
7. Загальна психологія. Навч. посіб. / [Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.
8. Загальна психологія: хрестоматія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З.В.Огороднійчук та ін.. – К.: Каравела, 2015. – 640 с.
9. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.- К: Либідь, 2002.-303с
- 10.Кацавець Р.С. Вікова психологія. Навч. посіб. / Р. С. Кацавець – К.: Алерта, 2019. – 112 с.
- 11.Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології. – К.: Ельга, - Ніка-центр, 2004. – 248 с.
- 12.Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2007. – 256 с.

13. Кияновська Л. О. Музична психологія, її роль і місце в музичній освіті України / Л.О.Кияновська // Музична освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку : матеріали наук.-практ. конф. – К. : АМУ, 2001. – С. 153–157.
14. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник / В.П. Кутішенко. - К: Центр навчальної літератури, 2019. - 128 с.
15. Кутішенко В.П. Ставицька С.О.: Психологія розвитку та вікова психологія: Практикум: навч. посіб. – К. : Каравела, 2015. – 448с.
16. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. – 2-ге вид., допов. / М'ясоїд П.А. – К.: Вища шк., 2001. – 487 с.
17. Оржеховська В.М. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх: навч. Посіб. / В.М.Оржеховська, Т.Є.Федорченко. – Черкаси: Чабаненко Ю., 2008. – 376 с.
18. Основи практичної психології: Підручник / За заг. ред. В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 2003. – 536 с.
19. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник / Павелків Р.В. – К.: Кондор, 2011. – 469 с.
20. Павелків Р. В. Загальна психологія: підручник / Павелків Р.В. - К.: Кондор, 2012. – 576 с.
21. Панок В.Г., Титаренко Т.М. Основи практичної психології. – К.: Либідь, 2006. – 533 с.
22. Психологія: Підручник / [Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова]. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.
23. Роменець В. Психологія творчості: монографія. –К.: Либідь, 2004. -288 с.
24. Савчин М. В. Загальна психологія: навч. посіб. / Савчин М.В. – К.: Академвидав, 2018 – 464 с.
25. Ставицька С.О. Психологія розвитку та вікова психологія. Навч. посібник. К.: Каравела, 2017. - 448 с.
26. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Педагогічна психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.
27. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. Навч. пос. 2-ге вид. К: Каравела, 2018. -336с.
28. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.